
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

ABSZURDUMOK ABSZURDUMA

Háborús napló

UTASI CSABA

Néhány előljáró megjegyzés

A bombázás kezdetén eszem ágába se jutott, hogy naplót kéne írnom. Néhány nap után azonban annyira sűrű lett körülöttünk a levegő, hogy kínomban tollat ragadtam, s kusza mondatokat, félmondatokat vettem papírra. Ezeket most kiegészítettem. A péterváradi és a kamenicai híd lerombolása után már rendszeresen jegyzeteltem a riadók szünetében.

A kézirat előkészítése során csak azokon a helyeken hagytam el részleteket, ahol indulataim túlcsapnak a tolerálható határokon. Ez azonban a lényegen mit sem változtat.

A kezdőbetűket csak részben oldottam föl.

1999. március 24.

Reggel, ragyogó napsütésben, vizsgáztatni indulok a karra. Mély undorral rovgatom a megszokott utat, hisz tegnap a szerb parlament gyűlölködőn, páratlanul ostobán és primitíven „hadat üzent” a nyugati világnak. A piac mellett egy pofa jó hangosan mondja társának: „Šta je to Kosovo? Ko jebe Kosovo?”

Egyetlen vizsgázóm visszalépett, úgyhogy gyorsan indulhattam haza. Elköszönőben csak annyit mondtam V.-nek, hogy sietek, mert órákon belül elkezdődhet a bombázás.

Este nyolckor négy egymást követő, hatalmas robbanás rázkódtatta meg az ablakokat. P. és A. fölugrottak, s azon tanakodtak riadtan, hogy ugyan mit szarakodik már megint a katonaság. – Elkezdődött – mondtam nyugalmat erőltetve magamra, s kimentem a teraszra, hogy az utca hangulatát figyeljem. Elég nagy csoport ember verődött össze, főleg fiatalok, s a helyzethez nem

éppen illőn nagy nevetések hatoltak föl hozzám. Valaki hangosan bizonygatta, hogy látta a második cirkálórakétát, amint elhúzott fölöttünk.

Március 25.

Az első riadalom után egész délelőtt Freiburgot keresem, hogy megnyugtassam Cs.-t, nem esett bántódásunk, igyekszünk tartani magunkat. Végül Ilia Mihálynéval sikerül kapcsolatot létesítenem, aki nagyon szívesen vállalja a telefonálást. Délután már Cs.-vel is halljuk egymást. Nem annyira a bombáktól félek, bizonygatom neki, hanem a csőcselék garázdálkodásától. Ezzel ő is egyetért.

Az emberek egyelőre gyönyörűek. Előzékenyebbek, mint egyébként, s lép-ten-nyomon beszélgetések alakulnak ki olyanok között is, akik csak látásból ismerik egymást. A boltban magam is valósággal rátukmáltam egy asszonyra az utolsó üveg Rosa ásványvizet, mert épp olyan kerestem.

Március 26.

Benn jártam a karon. G. meséli, hogy a pénztárban M. ízetlenül kioktatta: „Vi se javljate samo za novac. Ja vas sve volim, ali zašto ne protestujete protiv bombardovanja? Vi kao da se radujete bombardovanju?” Higgadságát megőrizve G. erre így válaszolt: „Ja sam ovaj novac pošteno zaradio, a politika me ne interesuje.”

A karon B. és G. arról számol be, hogy az albán pékek, cukrászok és burekosok kirakatait városszerte vandálul betörték. A szomszédunkban ugyanez történt. Valaki azonban cédulát ragasztott a pékség ajtajára, s arra kérte az elvadult fickókat, hogy ne bántsák a „szomszéd”-ot, kenyeret süt számunkra. A kérélésnek azonban nem volt, nem is lehetett foganatja, hisz a pék akkor már messze járt.

Március 27.

Vettem egy csokor nárciszt a lányok születésnapjára. Legalább ez a kis virág emlékeztessen a békére.

Március 30.

Fél ötkor nagy robbanások.

Március 31.

Délelőtt váratlanul beállt B. I. Sinkó készülő verseskönyvének általa írt recenziójával, amelyet a rendkívüli helyzetre való tekintettel azonnal aláírok. Őszintén csodálom, hogy még most is áthatja a tevékenység láza.

Egész délután robbanások.

Április 1.

Hajnali ötkor lebombázták a régi hidat. A becsapódást láttam a teraszról.

Április 3.

A NATO ma hajnalban cirkálórakétákkal a két belgrádi belügyminisztériumot támadta. Este nyolc után az új híd is lebombázták. A becsapódást ezúttal is láttam. Mint halljuk, néhány személygépkocsi volt épp átkelőben.

Április 4.

Egy vadidegen alak megállít az utcán, s jóakaratóan közli, hogy a sarki kioszkba cigaretta érkezett. A telefon-összeköttetés megszakadt Szerémséggel, de alighanem Európával is.

Lenn a ház előtt két gyerek játszik. Műanyag revolverrel, kattogó géppisztollyal. Mennyire reménytelen is az ember!

Április 5.

Éjjel rettenetes bombázás, odalenn. A NATO már pontosan tudja, hogy célt tévesztett, de esze ágába se jut, hogy ezt belássa. Persze a másik félnek sem. S ezért kell tovább rettegni és borzadva gondolni mindarra, ami a fegyverek elhallgatása után vár ránk.

Április 6.

Mára virradólag még keményebb bombázás. Minket este tíz után ért masszív támadás. Négy erős detonáció. Az ablakból néztem a becsapódásokat. Első benyomásom az, hogy a Naftagas és a vasúti híd került sorra. Most még nem tudni, mennyire sérült meg a híd. A gombosi vasúti híd állítólag lerogyott.

A tanszéken B. J. meséli, hogy a kamenicai hidat épp szokásos esti sétája közben találta telibe a rakéta. Alig néhány száz méterre volt a robbanástól. A vele tartó R. azonnal a járdára vetette magát, neki viszont a szó szoros értelmében földbe gyökerezett a lába. B. F. gyalog jött át a megsérült vasúti hídon. A fia ma magisztrál, de már behívót kapott.

A NATO ma éjjelre minden eddiginél súlyosabb bombázást ígér.

A vadkan tűzszünetet ajánl a pravoszláv hűsvét idejére. Márminthogy nem folytatják a tiszogató hadműveleteket.

Éjjel háromnegyed háromkor két újabb találat érte a Naftagast. Nagy tűz a szemközti házak mögött, később sűrű, fekete füst. P. a támadás előtt heves légvédelmi tüzelést észlelt. Én félálomban a SZER-t hallgattam, de a becsapódásokat már pontosan regisztráltam az ágyban.

Április 7.

Ma reggel újra kaptam Bestet. A trafikosnő, a szomszéd házban lakik, a korlátozás ellenére szívesen adott volna tíz dobozzal. Megköszöntem, jelezve, hogy nem kívánok kivétel lenni. Nem tudom, érti-e.

Tegnap úgy értesültem, s ez aligha pletyka, hogy az általános iskolák tele vannak katonával, a rendőrség pedig a Putnikot „szállta meg”.

Épp az imént hallottam a Kossuth rádióban, hogy egy pofa, a nevét nem jegyeztem meg, azt indítványozza, Magyarország kérje a NATO-tól, hogy védelmét terjessze ki a vajdasági magyarságra is, még mielőtt a komolyabb atrocitások megkezdődnének ellenünk. Hiába, Pest egyszerűen képtelen *átélni*, amit mi *megszenvetünk*. Minek olajat önteni a szerb nacionalizmus amúgy is magas lánggal égő tüzére? Minek? Ahelyett hogy mértékadó helyről elhangzana végre, hogy Magyarország mindennek ellenére barátságban kíván élni a szerb néppel.

Április 8.

Nyugtalan éjszaka. A szokásos esti riadó után éjfél felé működni kezd a légvédelem. Elnézem az égnek kúszó sorozatokat, a grandiózus tűzijátékot, és közben hallom, amint a gépek elhúznak a város fölött. Mintha most már alacsonyabban vonulnának. Szerencsére becsapódások nincsenek.

Különös tapasztalat. Ma már nem csupán magyar politikusok éretlen nyilatkozatai vágnak kupán, hanem a Kossuth rádió némely műsorai is. Ha a szokásos „tülerotizált” hirdetések hallom, csömör vesz rajtam erőt. Már az odaátról sugárzott népzene is irritál. Vajon miért nem tud Magyarország együttérezni velünk? Miért jelenti ki Orbán Viktor, hogy Magyarország majd kvóta nélkül befogad bennünket? Magyarország örökös sorsa volna, hogy komország marad? Mennyire igaza van Kertész Imrének, midőn a *Gályanapló*-ban megállapítja: „Magyarország megszabadult a bolsevizmustól, de önmagától nem.”

Orbán kijelentését, miszerint a „NATO oldalán nemcsak katonai hatalom áll, hanem a történelmi és emberi igazság is”, K. J. keményen bírálta.

Szíven ütött az aleksinaci tragédia, amelyről a NATO cinikusan megállapította, hogy, sajnos, a tökéletes technika ellenére is hiba csúszhat a számításba. Kurva hatalmi logika!

Dermesztő, hogy a NATO csakugyan elvadult. Legutóbb egy-két rakéta a nejlonpiacnál ért célba, civil épületeket rongálva meg. Hát csakugyan eljön az idő, amikor mindnyájan ki leszünk szolgáltatva a modern, mélyen istentelen világ kényének-kedvének? P. már legalább ötször inszisztált azon, hogy menjünk le az óvóhelyre. Nem tudom megtenni. Meggyőződésem, hogy senki sem menekülhet a sorsa elől. Állandóan Cs.-re, Zs.-ékre gondolok. Mennyit kell szenvedniük értünk abban a világban, ahonnan terhükkel minden este felszállnak a gyilkos gépek.

A két fél propagandája az agyamat mossa!

B. Gy. hív föl. A Forumban néhányan arra az álláspontra jutottak, hogy a *Híd* márciusi-áprilisi számában *A ma vázlatkönyvéből* címmel egy kis blokkot kellene összehozni arról, ki hogyan élte meg az eddigieket. Igent mondtam, de nem tudom, lesz-e erőm az írásos reagálásra. Amit szívemből írhatnék, az

a hadiállapot körülményei között egyszerűen elképzelhetetlen. Maximálisan óvnom magamban a hűvös tárgyilagosság igényét, de egy ilyen írásban az általam annyira megvetett politika dimenzióiról egyszerűen nem hallgathatnék. Az elsíratott péterváradai hídról írjak? Hisz csakugyan, kora gyerekkorom nagy élménye volt, amikor 1946-ban először láttam. De hogy tegyem, ha az elmúlt tíz esztendőről ma semmiképpen sem szólhatok?!

Április 9.

Éjfél után a légvédelem kemény tüzelésére ébredek. P. mondja, hogy ez a második hullám, mert fél tizenkettőkor már megtörtént ugyanez, halk morajjal vonuló NATO-gépek ellen. Izgatottan az ablakhoz ugrok, mert úgy tapasztalom, könnyebb a támadást elviselni, ha látom a becsapódást, és lélekben fölkészülök a detonációra. Szerencsére ezúttal nem ér támadás bennünket.

Sűrűn forgatom a Bibliát, amely pontos válaszokat ad a mai tébolyra. S újra érzem, hogy *Az út* írásakor Sinkó Ervin gyönyörű pályán mozgott. Felfedezte az evangéliumi „belső szobá”-t, amely nélkül semmire sem mehetünk ebben az abszurd világban. Fegyvert fegyver ellen? Csakis genny lehet a következmény.

Thürmer Gyula a Beli dvorban. Istenem! Pillanatnyilag mégis ő a „jövőnk”.

Lenn a ház előtt várakozok T.-re, „cédulá”-t, honoráriumot hoz, amikor megjelenik két katonai rendőr, golyószóróval, pisztollyal felszerelve, és többször végigpásztáz a lakók névsorán. Megborzongok.

Április 10.

Az éjszaka csöndes volt. Belgrád környéki célpontokat és egy kosovói tévérelét bombáztak.

Már a fülelen folyik ki a „nép”. Az egyes ember most végképp szemétdombon van. Szutykos médiaháború mindkét részről. De hát ez valójában szükségszerű is, hiszen az erőszak nem ismer igazságot.

A Kossuth rádióban: *Az orosz medve mézesmadzagja, méz nélkül.* Ez nagyon jó.

Mindkét fél győzni akar, ami még rondább körülményeket fog teremteni.

Tegnap óta a propagandamasinéria teljesen visszafogottan informál a támadásokról. Akárha békében élnénk. Nagy lehet a baj!

Ez a háború mindannak gyökeres ellentéte, amiért éltem és írtam. Úgy érzem magam, mintha nyakig szarban állnék. De úgy is kell nekem, ha illúzióimtól vén fejjel sem tudok szabadulni.

Délelőtti bevásárláson: riadó. Visszafordulok. Egy pasas: – Igen, riadó van, de az orosz már feléjük fordította rakétáit. Itt a harmadik világháború. – Ne adj’ Isten! – felelem csöndben, kerülve a vitát.

A hentesnél a fölöttébb primitív kiszolgálónő heherészve odaszól a főnöknek: – A boszorkány (Madeleine Albright) az orosz külügyminiszterrel akar tárgyalni. – Lassan teljes az elhülyülés. Hát nem „sárkányfog-vetemény” az ember, mint hiszem régóta? És nem tud megváltozni. Ahol a gazdagság és erő, ott az igazság? Egy nagy büdös francot!

Magyar Szóért voltam lenn az imént. Végig az út mentén sárgálló pitypangszőnyegek.

Mást se hallok, mint hogy milyen nagyszerű a szerb *nemzeti dac*. De hát miért nem értik szerb testvéreink, hogy a dac kifelé, a tragédia fokozódása felé mutat?

Egyre többször töprengek B. Gy. ajánlatán. Ki vagyok én, hogy gennytól fuldokolva – közszerpeljek? Még ha mindent elmondhatnék is, mint ahogy nem tehetem, akkor is szemérmetlennek tartanám ma a szereplést. Se gyáva, se bátor, se ostoba, se okos nem vagyok, s többet talán nem is tehetek, mint összebújni azokkal, akik számíthatás nélkül érzik, hogy a remény perspektívakusan is elveszett.

Április 11.

A rossz idő, hál' Istennek, akadályozta a NATO tervezett akcióit.

Tegnap Göncz Árpád végre szépen szólt. Nemcsak arra hívta föl a figyelmet, hogy egy rendszert nem lehet azonosítani egy néppel, hanem arra is, hogy egyként fáj az embernek, hogy Szerbiában fegyverek dörögnek, az albánok pedig exodusra kényszerülnek. *Ez a kettős fájdalom a releváns.*

S. B. tegnap Göncz Árpádhoz fordult, hogy nyilatkozzon végre az agresszióról. S. B.-t azonban nem zavarja az, amit ez a rendszer ártatlan albánok százezreivel tett és tesz. Nyilván ő is propagandának tartja, amit a Nyugat tényekkel támaszt alá. Idegenkedek minden olyan embertől, aki az emberi tragédiát nemzeti tragédiára szűkíti le. Vajon mikor fog a szerbség nagy többsége ráeszmélni, hogy vétkes volt, amikor Vukovár, Dubrovnik, Szarajevó kegyetlen bombázása idején dórén megmaradt a „szerb igazság” körén belül? Egyébként is, milyen igazság az, amely magyarázatot talál Srebrenicára vagy az ovčarai tömegsírra? Föl kellene már ébredni végre a mítoszokból, hogy a szerb népben rejlő gyönyörű képességek érvényesülhessenek.

Egy *Magyar Szó*-beli képen: Fuck USA. Horogkeresztek Újvidék belvárosában, a McDonald's ablakain.

Mióta az eszemet tudom, abszurdnak látom a világot, s erről az észleletemről analomig menően beszéltem is. De most, hogy az abszurditás csontig fájón ránk telepedett, mégis valami naiv hitetlenséggel szemlélem mindazt, ami történik. Mintha nem tudnám elhinni mégsem, hogy az ember olyan, amilyen.

Sátáni erők sugárzásának terében éltünk az utóbbi tíz esztendőben, növekvő sötétségben és megalázottságban, most azonban mégis minden maradék erőm-

ből azt kiáltanám, hogy a NATO-nak senki sem adta kezébe a büntetés gyalázatos eszközeit. Ugyan mikor fog tudatosodni itt ez a *kettősség*, amely „szkizofréniánk”-at táplálja nap nap után?

Egyébként mindenütt egy másfajta, kétségbeejtő kettősség figyelhető meg. A honi propaganda cinikusan azt állítja, hogy a humanitárius katasztrófa kizárólag az agresszió következménye, a nyugati propaganda pedig váltig azt szajkózza, hogy csakis a bombázások ürügyén végrehajtott etnikai tisztogatásról van szó.

Elképedve olvasom *Magyar Szóban Sz. P. A. Információs hadviselés* című cikkét. Sok mindenben igaza van, de ugyanakkor semmiben sem, hiszen szemléletét végletes egyoldalúság határozza meg. Talán már a jövődre készít elő magának pozíciót, mint tette azt annak idején V. J. és F. E.? Úgy látszik, a szemét lassan fölszínre úszik közöttünk is. Kettősségemet mindvégig óvnom kell. Más út előttem nincs.

A Kossuth rádió déli krónikájában V. Sz. ostobaságot követ el. Interjút készít egy vajdasági magyarral, aki szerint a betelepültek már fenyegetőznek falvainkban, kinézték maguknak a jobb magyar házakat. Minek ez a hír? Nyilván van benne igazság, de maga a hír csakis esetleges menekülésünket sietteti. Ez kell ma Magyarországnak?

Miklós, azt, hogy „szobájuk járt az eszükben, / mely sziget és barlang volt nekik e társadalomban”, ma még jelen időben mondhatjuk. De meddig?

Most hallom a Deutsche Welle hullámhosszán, hogy a Pentagon uránium-töltetű gránátokat készül bevetni, amelyek atompusztasággá fogják változtatni Kosovót. Őrület.

Este háromnegyed nyolc felé óriási detonáció. Nyilván cirkálórakéta. Egy másodperccel később eltemtem föl a telefonkagylót, megdöbbenve, mert a szirénák ugatása ezúttal elmaradt. Cs. persze érezte is hangomon a döbbenetet, de aztán csak beszélgettünk. Amikor A.-val szólt, végre felbőgtek a szirénák, nyilván Cs. is hallotta Freiburgban. Még nem tudjuk, mi volt a célpont. Állítólag a Bistrica lakótelepen túl, a mezőn csapódott be a rakéta. Bár úgy volna! – Később úgy hallom, hogy az ide légvonalban mintegy 1200 méterre levő Majevisa kaszárnyát lőtték.

A huszonegy órai hírek elején a francia rádió bemondja, hogy lakása előtt két géppisztolyos megölte Slavko Čuruviját, a Dnevni telegraf kiadóját. Lassan föllép a hatalmas irányított terror.

Április 12.

Hajnali négy után P. újabb távoli detonációt hallott.

Az orosz és fehérorosz humanitárius konvojt a magyarok továbbra is feltartják. Orosz miniszter Pesten. A jugoszláv nagykövet tiltakozik. Orbánék megint jófiúk

akarnak lenni? Ez nekünk megint nem jó. Vajon mit fogok kiolvasni az emberek tekintetéből ma reggeli bevásárló körutamon? – Nincs változás!

Fölhívtam G.-t, hogy egyszerűen nem tudok megszólalni a *Híd*ban. Ő is szenved, töredékeket készül közzétenni. Cs. S. P.-re is rácsöngettem, ott lakik az esti robbanás szomszédságában. Jólesett neki.

Az elmúlt napokban a rendszer rádióállomásainak egyikén elhangzott a hátborzongató megállapítás: – Egységes a nép, a vezetőség és a főparancsnok. – Érdemes-e egyáltalán eszmélkedni még?

Az éjjel a SZER-ben fölmerül a kérdés, mit szól a rádió belgrádi tudósítója ahhoz, ami ártatlan albánok százezreivel történik Kosovóban. A tudósító válasza igen jellemző: – Mi most elsősorban a családukra, a településünkre, a városunkra gondolunk, ahol könyörtelenül pusztít az agresszió. – Borzalom, mert így volt ez az utóbbi tíz évben mindig. A Vukovár felé vonuló páncélosok virágeseben úsztak, és senki mértékadó ember nem hallatta tiltakozó szavát. Mindaddig, amíg mástől a pőre erőszak, süketek vagyunk a „mennyeiség” jogán? Szegény Szerbia, mikor eszmélsz már föl nacionalista álmodból?

„A szavak íze, illata, mint a friss sütetű soroksári kenyér. Szépséges hazám, magyar nyelv, csak ez maradjon az utolsó pillanatig” – írta még 1985-ben is Márai Sándor, s most arra kell gondolnom, hogy ezt a hazát senki sem veheti el tőlünk. Az utolsó pillanatban sem!

A szövetségi parlament mindkét háza csaknem egyhangúlag megszavazta az orosz–fehérorosz szövetséghez társulás javaslatát. Ugyan mi lehet ebből az idétlenségből?

Az imént a tévé egy Belgrád környéki iskolába kalauzolt, ahol szellemileg elmaradott gyerekekkel foglalkoznak. A gyerekek húsvéti tojást, édességet, sőt habos tortát kaptak – TARGET felirattal.

„Milyen távol vagyok valójában magától a korszaktól, amelyben élek” – sóhajtottad, Erzsi, valamikor az évtized elején, s most önkéntelenül is azon töprengek, vajon ezt a mai távolságot hogyan nevezned meg.

A szirénák ugatása kegyetlen dresszúra.

Április 13.

Ma éjjel több hullámban vonultak fölöttünk a NATO-gépek. A légvédelem ösztűzzel fogadta őket, amelyet az ablakból szemléltem, mérhetetlen szomorúsággal. Hát csakugyan van ember, aki a háborútól értelmet remél?

Wesley Clark erősítést kér. Ha megkapja, ezer gép fog pusztítani közöttünk, éjjel-nappal, amíg a vaddisznó be nem látja, hogy ezúttal nincs balkáni átejtés. Lehet, hogy végül elővesz egy darabka kötelet, de addigra a vérfürdő kiteljesedik. Borzalmas, hogy egy ember tűszai vagyunk mindannyian.

N. I.-vel futok össze az utcán. Nagyon tiszta, nagyon emberi pár szót váltunk. Sz. P. A. cikkét is szóvá teszi. Istenem, miért is hitték egyesek erre felénk,

hogy ennek az embernek köze van a felelősségteljes, igazi irodalomhoz, amely ma, sajnos, lyukas garast se ér?

Április 14.

Az éjszaka felhős volt, kisebb erővel támadott a NATO. Fél kettő táján légvédelmi ösztűzre ugrottam ki az ágyból.

Megértem az ellenállást, de folyvást azért fohászokodom, hogy fakadjon ki már a nacionalizmus dögletes kelése. Lehetséges-e? Vajon jóváteheti-e valaki is az albán tömegek golgotáját és az ártatlan jugoszláviai polgárok halálát? És azt a lelki lepusztulást, amely minden utcai koncertezés ellenére tény?

Micsoda nagy ricsaj volt a szövetséghez társulás ürügyén is. *Szláv testvéreink, majka Rusija* (vagy ahogy Déry írta: *Mama Oroszország*) stb. Nem az ember áll előtérben, hanem a faji rokonság, a pravoszlávság „mennybe” emelő elsőbbsége. Azé a pravoszlávságé, amelynek evangéliumi alapjaival ma senki, még a pravoszláv egyház sem törődik.

Étolaj után lóstatam az imént, hiába, amikor félúton robbanás hallatszott, talán Futak felől, majd egy gép morajlott el elég magasan. Elöttem egy asszony mendegélt, rá se hederítve a robajra. Csak amikor néhány perc után fölbúgtak a szirénák, akkor kezdett el futni. Meglepett, hogy ennyire rábízta magát a riadóra.

K. L. meséli, hogy Ledincin, a házuk mellett, légvédelmi tüzérség állomásozik. Kővér tartalékosok, akik egész nap keményen cugolnak, hogy aztán esténként megeresszenek egy-egy sorozatot. Akárha csúzlival lőnének.

Miközben rajtunk a pokol, teljes pompájában kizöldült minden.

Intenzíven keresik a politikai kiutat. De vajon lehet-e kiutat találni? Hisz a jugoszláv hatalom változatlanul azt hirdeti, hogy nemzetközi katonai egységek be nem tehetik a lábukat az országba. Nélkülük viszont hogyan is lehetne a menekültek százezreinek visszatérését szavatolni? Ha nincs kiút, bombázás – végkimerülésig?

Az Egyesült Baloldal giccses tévéreklámjainak egyikén egy alagútból virágos rétre érkezik a néző. Hát virágosnak virágos, de azért ennyi virágot mégsem remélhattünk!

Egyszerűen nem értem, hogy a pravoszláv egyház számára miért fontosabb a mai kurva helyzet, mint az evangéliumok. Számára mindig is fontosabb volt a politika, mint Isten? Belegondolni is rossz. Szüntesse meg már valaki a gennyes nacionalizmus tűzfészkrét!

Április 15.

Közép-Szerbia és Belgrád iszonyatos bombázása. Az örült vadkan mindnyájunkat föl fog áldozni. A magyar hatóságok pedig, a „törvény, az törvény” jegyében, csöndesen packáznak menekülő honfitársainkkal. Orbán Viktor is

jobban tenné, ha valamely grundon futballozna, ahelyett hogy a NATO-esernyő alól tarthatatlan nézeteket hangoztat. Ez az ember mintha nem érzékelne a tragédiát.

Tegnap a *Beszéljük meg* műsorában megszólalt egy szülőföldemen élő, baranyai nő. Elmondta, hogy ő bizony kárörvendőn pezsgőt nyitott a támadások megkezdésekor. A mákszemnél is kisebb vagyok, nyakig a szarban állva.

Április 16.

Nehéz éjszaka. Dübörögve keringtek fölöttünk a gépek, légvédelmi ösztűz, kavargó levegő, óriási erejű becsapódás. Mint később kiderült, újra a Majevisa kaszárnyánál.

A legerősebb dörgés idején, valahol a vaksötét utca túloldalán, egyszer csak szemrehányón felcserregett egy szarka.

Az este Szabadkát is bombázták, először, de jellemző módon nem mondják be, hogy mit. Állítólag a Ferenczi Ibolya utcában van a legtöbb kár.

A boszniai „menekültek” zöme eltűnt a házból.

Délelőtti részt vettem a kari tiltakozó gyűlésen. Elsőként J. D. beszélt, meglepetésemre az ún. „szerb igazság” átkozódó hangjait szólaltava meg. Barátkozó gyerek volt azelőtt, okos könyvet írt a szerb szürrealizmusról, s most mintha begörccsölt volna. Vajon csakugyan képtelen az önvizsgálatra? De ha képtelen is, miért a gyűlölet hangján szól? Nem értem. Egy nemrég diplomált fiatalember is szónokolt. Sztereotípiákkal tűzdelt beszédében volt azért egy-két hely, amely megérintett. Egy szerb írófőlény rámutatott, hogy védekezni a ránk támadó másoktól *junaštvo* (hősiesség), de az igazi *čojstvo* (emberség) mégiscsak az, ha magunktól meg tudunk óvni másokat. S úgyszintén ő hívta föl a figyelmet arra, hogy az albán burekosokon, pékeken és cukrászokon bosszút állni teljesen méltánytalan, hisz ezek az emberek ártatlanok.

A gyűlésen persze elhangzott az is, hogy „nemaju oni toliko dolara koliko mi inata” (nincs annyi dollárjuk, amennyi bennünk a dac), s ezt az öngyilkos logikát, sajnos, nem értem. Mert ugyan mi lesz a daccal, ha a NATO végül szarrá bombázza az országot? A mítoszi eredetű, irracionális dac több, mint a józan megfontolás? Meddig?

Hazafelé jövet végre fecskék cikáztak az égen.

Április 17.

Csöndes éjszaka után vagyunk. Ronda szél fúj egész éjjel, felhők kergették egymást, s ilyenkor a NATO, hál' Istennek, nem tud „dolgozni”.

K. J. tegnap tiltakozó levelet menesztett Göncz Árpádnak, Orbán Viktornak és Solanának. Dedinjére persze nem ment hasonló levél.

Rugovából szomorú bohócot fabrikált a rendszer.

Újabb menekültáradat.

Ma reggel már sehhol sem találtam cigarettát. Kínomban kimentem a piacra, esőben, vad szélben, és egy Karadžić-országbeli nőtől vettem némi vágott dohányt. Csináltam már ezt, évekkkel ezelőtt, s nincs bennem háborgás.

Képtelen vagyok dolgozni, hiszen az egyetemleges negatív energiák minden értelmet a bányabéka segge alá söpörtek. A NATO-tábornokok, sajnos, nem tudják, hogy ők is csak tábornokok, kiknek a szellemhez nem volt és nem is lehet közük.

Egy világnagy hazai papagáj azt ismétli szüntelen, hogy csakis a békés politikai tárgyalások hozhatnak megoldást. De arra senki nem mutat rá, hogy a kisstílusú balkáni diktátorral, évtizedes packázása után, ugyan miként is lehetne tárgyalni?!

Most hallom a *Tizenhat órában*, hogy a rambouillet-i szerződés katonai függelékében olyan pontok is voltak, amelyek Jugoszlávia szuverenitását nemcsak Kosovóban korlátozták volna, hanem a klasszikus megszállásig menően az egész országban. A NATO-tagországok parlamentjei ezt egyáltalán nem vitatták meg. A magyar legalábbis nem! A jelek szerint a német sem, hisz a teljes szöveget csak mostanában fedezte föl egy újságíró az interneten.

Undor. Undor. Undor. A végén Magyarország netán még abba is belemegy, hogy seregeket vet be Jugoszlávia ellen? Valóban a harmadik világháború felé tartunk? És újra és vég nélkül és kétségbeesetten: a *Sátánt Belzebubbal kiüzni nem lehet!*

A napokban összefutottam K. K.-val a tanszéken. Valamikor a bombázások előtt azt fejtegette, hogy a Vénusz és a Szaturnusz együttállása nagyon jó jel számunkra. Most emlékeztettem rá. Nem hiszem, hogy természeti jelenségek határozzák meg létünket.

Április 18.

A szarka ma éjjel újra, többször cserrentett. Néhány perccel korábban pedig idegesen, helyét nem lelőn egy galamb húzott el a ház előtt.

Három hullámban támadták a Naftagast. Soha nagyobb tüzet. Még a felhők is vöröslöttek. A lakásban intenzív naftaszag!

Cigarettát ma reggel sem kaptam. A frissen érkezett néhány dobozt percekben belül szétkapkodták.

Az albán menekültek bibliai golgotája tovább tart. Százazrek szenvednek a nagy „igazságtevés” mindkét részvevőjétől. Irodalom? Csak volt.

A szabadkai rokonoktól tudjuk, hogy a hozzájuk közel levő kaszárnyából radart rámolttak ki a Ferenczi Ibolya utca tájára, s egy transzformátorhoz csatlakoztatták. Ez volt hát a célpont! A katonaságnak persze fáj a füle.

Április 19.

Az éjjel, felhős idő lévén, egészen későn, egy óra tájban szólaltak meg a szirénák. Nem sokkal ezután repülők dörögtek el fölöttünk. A légvédelem lagymatagot tüzelt.

Hajnalban felriadok. Pest bemondja, hogy az éjjel találat érte az újvidéki megyeházát. Miféle megyeház, a kurva életbe? Később a városi adók arról számolnak be, hogy a Vajdasági Végrehajtó Tanács épületét érte rakétatámadás. Nem provokáció ez? Attól tartok, hogy végül önmagunkat fogjuk löni propagandacélból. Hisz a propaganda terén a rezsim pillanatnyilag jobban áll, mint a NATO.

Szabadkát is bombázták az éjjel, ismét Kisradanovac térségében. Feltehetőleg lőszerraktár van a két kaszánya között.

Cigaretta ma egyáltalán nem érkezett.

Cs.-nek mindenről beszámolunk, semmit se hallgatva el, de ő szerencsére mindezt nem éli át közvetlenül. Talán látjuk még egymást.

Az imént beszéltem J.-vel a végrehajtó tanács épületének bombázásáról. Ő is módfelett gyanúsak tartja az ügyet. Reggel körüljárta az épületet, de néhány betört ablakon kívül semmit sem látott. Detonációt sem hallott az éjjel, pedig ők igazán közel laknak. A telefonvonal igen rossz. Nyilván folyik a lehallgatás.

A rádió makacs következetességgel ismétli Mira Marković nyílt levelét Robin Cookhoz, melyben „megható” képet fest a maga anyagi családjáról.

Cs.-vel álmodtam délutáni pihenőm alatt. Jöttem haza bevásárlásról, s a konyhaajtónál pillantottam meg. Megrökönyödve, de nagy örömmel öleltem, csókoltam meg. Szomorú volt a tekintete. – Hát te hogy jöttél? Hisz nemrég beszélgettünk telefonon. (Ebéd előtt csakugyan.) – Ez egyszer gyors volt a Schnellzug – mondta, s fölébredtem.

A váratlan meglepetés: Jelcin ma *hajthatatlan*, *makacs embernek* nevezte a vadkant, aki nem hajlandó még csak tárgyalni sem nemzetközi erők Kosovóba telepítéséről.

Április 20.

Ma reggel végre sikerült öt doboz Lovcent szereznem.

Csöndes éjszakánk volt, ismét lenn bombáztak.

Jovo Todorović miniszter barátunk egész nyári, szombatra és vasárnapra is kiterjedő pótlólagos oktatást ígér. Jó, nem bánom. De micsoda pofa ez, ha még januárra sem adott fizetést? Dolgozz patriotizmusból? Dolgozz, mert legyőzhetetlenek vagyunk? Dolgozz, mert népünk egysége a főparancsnokkal megbonthatatlan?

Tegnap a SZER egyik kommentárírója kijelentette: – Nem helyeslem a bombázást, de ellene ma csak az szólhat, aki annak idején Vukovár és Szarajevó

bombázását is elítélte. – Milyen messze vannak a tömegek ennek átgondolásától!

Fél füllel hallom a Kossuth rádióban, hogy egy magyar lap szerint a válság kiéleződése esélyt ad a Délvidék visszacsatolására. Tűszok vagyunk, de lám, odaát egyesek nyíltan fölládoznak bennünket.

P.-hez egy szerb kollégája odaszólt a napokban: – Vi čekate da oni dođu, je li?

A sovén Csurka is a határok átrendezésének gondolatát melengeti.

Benéztem a tanszékre. Végig az úton tömött sorok a kioszkok előtt. Cigaretta várnak türelmesen. A patika sarkán, a kávé előtt, úgyszintén tömeg, pedig az elárúsító még meg sem érkezett. A brutális rombolás mellett ezek a háború első beszédes szimptomái.

Április 21.

Szomorú reggel. Hajnali fél háromkor újabb két rakéta találta el a sérült vasúti hidat. A Naftagas is kapott legalább kettőt. A čoti relé kész. Már az Újvidéki Rádió viszonylag mérsékelt magyar adásait sem hallgathatjuk. A tévé minden csatornája „üres”.

Az éjjel telibe találták az SZSZP belgrádi székházát is. A peckesen kivonuló Gorica Gajević megjegyzi, hogy ide szebb és jobb épületet fogunk építeni. (Nyilván hamarosan, bornírt szölamok kíséretében.)

Mind kínzóbb a cigarettahiány. Ma reggel, a légiriadót még nem fújták le, ötven–hatvan ember tolongott a trafik előtt az esetleges néhány doboz bagóért.

Irigylem G.-t, hogy cikket tudott írni a Racine-évfordulóra. Bennem a „melózás” igénye még csak nem is pislákol. Az értelmet manapság csakis a látható valóságon túl tudom keresni.

Úgy gondolom, a légvédelem központja a végrehajtó tanács átriumában lehetett, mert ma éjjel igen lagymatagon, megkésve, koordináció nélkül ugattak föl a gépágyúk.

Minden kárörvendés, minden gyűlölet idegen tőlem, de ha meggondolom, hogy egy örült a nyomorult foteljéért mindnyájunkat hajlandó fölládozni, mégsem tudom megőrizni higgadtságom.

Tizenhárom ötven: riadó.

Április 22.

Viszonylag nyugodt éjszaka. Vonultak ugyan a gépek, de itt nem bombáztak. Délebbre igen, ám a rezsim egyre kevesebb információt közöl. Hogy ne gyengüljön az öngyilkos dacolás?

Most hallom a rádióban, hogy hajnali négykor találat érte a vadkan Tolsztoj utcai villáját. Semmi sajnálatot nem érzek, hisz lopott volt az a villa, mint ismeretes.

Kávét, cigarettát, étolajat sehol sem tudtam felhajtani.

Aggódok Cs.-ért a mandulája miatt. Betegsége alighanem összefügg minapi álmmal.

Tizenöt tíz: erős becsapódások. A szirénák csak percekkel később szólalnak meg. Három robbanás, melyet füstfelhő követett, a Naftagas felől hallatszott. A negyedik talán ismét a sérült híd felől. – A híd volt a célpont.

Napok óta a jó öreg Tömörkénynek az a katonafigurája jár eszemben, aki a háború vége felé az asztalra könyökölve elsóhajtja: „Csak félóra hosszág lehetnék én guta...” Ezzel az indulattal párhuzamban azonban minden órában a „ne állj ellen a gonosznak” érzése is él bennem.

Április 23.

Az éjjel beledurrantottak a belgrádi televízió épületébe, a város központjában. Sok halott, sebesült. Amikor kora hajnalban megtudtam, egyetlen szó szaladt ki a számon: *könyörtelenség*. Maszlaggyár volt, igaz, de azok a szerencsétlen technikusok nem ezt érdemelték.

Az éjjel Užice központjában lebombázták a főpostát. Izgalom kerített hatalmába, mert A. ma tizenkettőtől este hétig ügyeletes a főiskolán, a belvárosi posta tőszomszédságában. – Szerencsére egy óra tájt hazaengedték. Ha együtt vagyunk, valahogy minden sokkal könnyebb.

Martonyi János végre biztatóan nyilatkozott, mondván, hogy Magyarország területéről nem indulhat támadás Jugoszlávia ellen, s hogy Magyarország a jövőben, egy demokratikus itteni jövőben, szorosan együtt kíván működni a szerb néppel.

Április 24.

Némi sorbaállítás után öt doboz filter nélküli Drinát kaptam. Fejedelmi bagó a piaci vágott dohány után.

Az éjjel gyors egymásutánban négy rakéta csapódott a Naftagasba. A sérült hidat ezúttal megkímélték.

Cs. telefonált, már jól van.

Nehéz napirendre térni a belgrádi tévé bombázása fölött. A lányok barátnőjének férje, aki szintén technikus, de itt Újvidéken, megrendült, mert csaknem minden belgrádi társa odaveszett. De miért nem lehetett szüneteltetni a tévé *masszíván hazug propaganda-hadjáratát* a légiriadó idejére? Ez nem kegyetlenség? Dehogynem, a javából!

Április 25.

Csöndes éjszakánk volt, de három óra körül reflexszerűen fölriadtam, és a SZER-t kerestem a rádión. R. R.-től csakhamar megtudtam, hogy nem sokkal korábban az avalai átjátszót támadta a NATO, s azóta Belgrádban az állami tévé egyetlen csatornája sem működik.

Most, tíz órakor a BK már sugároz, s lehet, hogy a Palmát is rendbe hozzák. A „Šamponká”-nak csúfolt Spomenka Jović az este, nacionalista önteltségtől feszítő belgrádi polgárok megszólaltatásával, ocsmány riportot közölt Clintonról. A SZER-ben Zoran Đinđićtel készített interjú hangzott el. Normálisan beszélt, de még ma sem érzi személyes felelősségét amiatt, hogy a szerbség egy részét ő maga is nacionalista vízekén tartotta éveken át. Még mindig nem látja be, hogy az agresszív mitikus nacionalizmus és a korántsem eszményíthető nyugati demokrácia teljesen összeférhetetlen.

A NATO könyörtelensége fokozódni fog. A medvét újra átejtette a balkáni hentes. Pillanatnyilag nincs kiút.

Szörnyű történetek az elűzött albánokról.

Tizennégy óra negyven: riadó. Gép húz el fölöttünk. A légvédelem tüzel.

Április 26.

Éjjel egy után óriási robajra riadok. Nem sokkal később tüzelni kezd a légvédelem. Hat rakétával végképp lerogyasztották a vasúti hidat. Egy ideig még hallani lehetett a gépek vonulását.

A köpönyegforgató Vuk Drašković radikalizálódik. Főlhívta a figyelmet, hogy senki se hazudjon többé a szerb népnek, mert a NATO nincs szétesőben, s orosz fegyveres segítségre se számíthat a vezetés. Sürgeti a kompromisszumot, nem tartja elfogadhatatlannak az ENSZ-erők jelenlétét. Lehet, hogy kiugrási kísérletét hamarosan szobafogság követi.

Az éjjel a SZER-ben Mirko Kovač nyilatkozott. Öröm volt hallgatni, hiszen egészen pontosan látja évtizedes nyomorunk gyökereit. Ha megszűnne a sátáni kisugárzás, talán lehetne még valami ebből az országból.

Ugyancsak a SZER-ben, a *Most* (Híd) című rovatban hallottam Zagorka Golubović párbeszédét egy horvát professzorasszonnyal. Hihetetlen, de igaz, hogy Zagorka egyszerűen nem érzékeli az albán tragédia méreteit. Mintha a kiüzetés, minden pokoli dimenziójával egyetemben, periferikus volna számára a bombázások mellett. Messze még az ébredés.

B. J. meséli a tanszéken, hogy reggel kinn járt a vasúti hídnál. Az egész masszív betonszerkezet szórén-szálán eltűnt, s csak a pillér szálkás maradványai meredeznek az égnek, arról tanúskodva, hogy itt híd állt valamikor.

Hazafelé légvédelmi ágyúk döbögése kap el az utcán a borús ég alatt.

Április 27.

Az éjjel viszonylag nyugodt volt. Repülők húztak el fölöttünk, kaffogtak a légvédelmi ágyúk, de közeli becsapódást nem észleltünk.

Hosszú sorbaállás után sikerült öt doboz Drina originalhoz jutnom. Elszorult a szívem, amikor egy munkás külsejű ember *egyetlen* doboz Moravát vett, mert többre nem volt pénze. A sorban érdekes módon a háborúról nem esett

szó. Az előttem álló fiatalembert biztatta egy könyöklő nő, hogy tegyen már rendet a sor elején. – Á, nem – felelte a fiú –, tegnap összeverekedtem egy pasással, mert Miloševićet szidta. – Csöndes röhögés.

Vuk továbbra is nyilatkozzat. Nem lehet tudni, csakugyan a kiutat keresi-e, vagy pedig a vadkan megbízásából zavart akar kelteni a NATO-nál.

Szabadkán a kábeltelevízióban minden magyar csatornát kikapcsoltak. A nyugati adókat nem. K. J. méltatlankodik, joggal.

Míg P.-vel cigarettáért álltunk sorba ma délután a heréskerti kispiacnál, egy cigányasszony, be nem állt a szája, azért szörnyülködött a hidak lebombázása kapcsán, mert most majd nem lehet lefelé menekülni. Erre P. elég hangosan megjegyezte, magyarul: – Majd úsztok. – Vigyázni kell a tömegben! – feddtem utóbb, indokolatlannak tartva reflexióját.

A Kossuth rádióban K. J.: – Ne játszadozzanak velünk! – Mire Orbán Viktor: – Ez nem játszadozás, hanem bombázás! – Jé, ezt eddig észre se vettük!

Április 28.

Riadó egészen későn. Mint kiderült, Belgrádot érte néhány rakéta.

Szorongva, sőt lélekben nyüzsítve hallottam az éjjel, hogy Surdulicában, téves célpontválasztás következtében, húsz ember halt meg gyalázatosan. Ez csakugyan nem játszadozás, ez csakugyan bombázás. Fiú, eredj focizni! Olykor nagy szomorúsággal kell megállapítanom, hogy „pufajkás” barátunk is éretbben politizált.

A napokban a vadkan bunkerben fogadta Somorugát. Majdnem fölnyeríttem!

Ma délelőtt elment a víz. Ha tartósan, ráfizettünk.

Vukot leváltották.

Tizenhárom negyven: öt-hat nagy detonáció. Füst a Naftagas felől. A szirénák meg se szólaltak.

A déli órákban csordogált a víz, most megint nincs.

Április 29.

Az éjjel újabb légicsapás. Ismét a Naftagas ellen. Vöröslött az ég alja. Sz. G., aki ott dolgozik, épp ügyeletes volt. Az óvóhelyen húzta meg magát.

Este későn, csordogálva, megjött a víz. Most, reggel kilenckor, már nem is csöpög.

Kegyetlen sorbaállítás után hozzájutottam öt doboz Classichoz. Itt nálunk valahogy mégis emberibb a várakozás, mint amikor P.-vel szenvedtünk a kispiacnál.

Tizenhat harminc: riadó. Tizenhét óraker: vége.

Mekkora öröm este fél tíz, tíz felé telecsurgatni az edényeket, ásványvizes flakonokat vízzel, még ha az a vécéartály magasságáig nem jut is el.

Április 30.

Éjjel arra ébredek, hogy gépek húznak el fölöttünk. Nagy légvédelmi parádé, majd két becsapódás a Naftagas térségében. Jelzem is a családnak, de ezúttal a várt detonáció elmarad. Nagy füst kezd kavargogni, majd vörösre vált az ég alja. Még most, hajnalban is csúnya fekete füstoszlopok emelkednek. A felhő Szerémség felé húzódik.

Három órakor arra riadtam föl, hogy a SZER belgrádi tudósítója tíz-tizenkét robbanást regisztrált Belgrád központja felől. A Terazijét füst lepi, jelentette. Persze nem tudtam elaludni. Kiderült, hogy a Jugoszláv Hadsereg főparancsnokságának épületére mértek csapást. Néhány polgári épületet is találat ért. Halottak, sebesültek.

Fél hat tájt kikönyökölök a teraszon, a füstfelhőt nézni. N. F. épp munkába indul, megszólalnak a madarak. Egyszer csak mozogni kezd lábam alatt a terasz. Benézek a konyhába, az edényekben lötyög az este összegyűjtött víz. – Földrengés! – mondom. P.: – Igen. – A. is előbújik hamarosan: – Csak az árvíz hiányzik még – mondja. Különös mód a földrengés számomra most szelíd természeti jelenségnak tűnt a pusztulás árnyékában.

Újabb sorbaállítás cigarettáért. Clinton és a NATO ócsárlása mára alábbhagyott. Enyhülne a mítosz hatalma?

Pillanatnyilag egyetlen csatornán sincs kép. Az éjszaka ledöntötték az avalai relét is.

A gyermekklánfű után most nagy fehér foltokban százsorszép nyújtózkodik az utcán.

Dél van, de a Naftagas felől továbbra is ronda füstfelhő emelkedik. Szerencsére nem erre fúj a szél.

Tizenkettő hús: üvöltének a szirénák. A. a postára ment. Tehette volna holnap is.

Tizenöt óra négy perc: vége a riadónak. Tovább gomolyog a sűrű, fekete füst.

Csernomirgyin gyorsan, nyilván dolgavégezetlenül hazarepült. A vadkan, úgy látszik, csakugyan föl akarja áldozni országát. Reméljük azonban, hogy végül mégiscsak eljön a pillanat, amikor elkiáltja: „Országomat egy lóért!” Nyilván az egész fasiszta-kommunista maffiózó társaság repülőre ül, és irány „Mama Oroszország”. Amikor a napokban G. L.-l el erről beszélgettünk, megjegyezte, hogy igen, de távozóban a vadkan azért meg fogja üzeni az életben maradtoknak, hogy „čuvajte mi Jugoslaviju”.

Süllyedünk, még mindig süllyedünk – a bombázás hatodik hetében is.

(Folytatjuk)